

SODBA SODIŠČA (tretji senat)

z dne 10. septembra 2009*

V zadevi C-97/08 P,

zaradi pritožbe na podlagi člena 56 Statuta Sodišča, vložene 27. februarja 2008,

Akzo Nobel NV, s sedežem v Arnhemu (Nizozemska),

Akzo Nobel Nederland BV, s sedežem v Arnhemu,

Akzo Nobel Chemicals International BV, s sedežem v Amersfoortu (Nizozemska),

Akzo Nobel Chemicals BV, s sedežem v Amersfoortu,

Akzo Nobel Functional Chemicals BV, s sedežem v Amersfoortu,

* Jezik postopka: angleščina.

ki jih zastopajo C. Swaak, M. van der Woude in M. Mollica, odvetniki,

pritožnice,

druga stranka v postopku je

Komisija Evropskih skupnosti, ki jo zastopata X. Lewis in F. Castillo de la Torre, zastopnika, z naslovom za vročanje v Luxembourg, u

tožena stranka v postopku na prvi stopnji,

SODIŠČE (tretji senat),

v sestavi A. Rosas, predsednik senata, J. N. Cunha Rodrigues, J. Klučka, sodnika, P. Lindh, sodnica, in A. Arabadjiev (poročevalec), sodnik,

generalna pravobranilka: J. Kokott,
sodni tajnik: R. Grass,

na podlagi pisnega postopka,

po predstavitvi sklepnih predlogov generalne pravobranilke na obravnavi
23. aprila 2009

izreka naslednjo

Sodbo

- ¹ Akzo Nobel NV (v nadaljevanju: Akzo Nobel), Akzo Nobel Nederland BV (v nadaljevanju: Akzo Nobel Nederland), Akzo Nobel Chemicals International BV (v nadaljevanju: Akzo Nobel Chemicals International), Akzo Nobel Chemicals BV (v nadaljevanju: Akzo Nobel Chemicals) in Akzo Nobel Functional Chemicals BV (v nadaljevanju: Akzo Nobel Functional Chemicals) s pritožbo Sodišču predlagajo, naj razveljavi sodbo Sodišča prve stopnje Evropskih skupnosti z dne 12. decembra 2007 v zadevi Akzo Nobel in drugi proti Komisiji (T-112/05, ZOdl., str. II-5049, v nadaljevanju: izpodbijana sodba), s katero je zadnje zavrnilo njihovo ničnostno tožbo zoper Odločbo Komisije št. 2005/566/ES z dne 9. decembra 2004 v zvezi s postopkom iz člena 81 Pogodbe ES in člena 53 Sporazuma EGP (zadeva C.37.533 – holin klorid) (UL 2005, L 190, str. 22, v nadaljevanju: sporna odločba).
- ² Komisija Evropskih skupnosti je v tej odločbi naslovnikom očitala enotno in nadaljevano kršitev člena 81(1) ES in od 1. januarja 1994 kršitev člena 53(1) Sporazuma o Evropskem gospodarskem prostoru z dne 2. maja 1992 (UL 1994, L 1, str. 3).

Pravni okvir Skupnosti

- 3 Člen 15(2) Uredbe Sveta št. 17 z dne 6. februarja 1962, Prve uredbe o izvajanju členov [81] in [82] Pogodbe (UL L 13, str. 204), določa:

„Komisija lahko podjetjem ali podjetniškim združenjem z odločbo naloži globo od 1000 do 1.000.000 obračunskih enot ali višjo vsoto, ki pa ne presega 10 % prometa v predhodnem poslovnem letu vsakega podjetja, udeleženega pri kršitvi, kadar namerno ali iz malomarnosti:

- a) kršijo člen [81](1) [ES] ali člen [82 ES]; ali

[...]“

- 4 Člen 23(2) Uredbe Sveta (ES) št. 1/2003 z dne 16. decembra 2002 o izvajanju pravil konkurence iz členov 81 in 82 Pogodbe (UL 2003, L 1, str. 1) določa:

„Komisija lahko podjetjem in podjetniškim združenjem z odločbo naloži globe, kadar naklepno ali iz malomarnosti:

a) kršijo člen 81 ali člen 82 Pogodbe; ali

[...]

Za vsako podjetje ali podjetniško združenje, udeleženo pri kršitvi, globa ne presega 10 % njegovega celotnega prometa v predhodnem poslovnem letu.

[...]“

Dejansko stanje spora

- 5 V skladu z ugotovitvami Komisije, na katere se v izpodbijani sodbi sklicuje Sodišče prve stopnje, je dejansko stanje te zadeve takšno.

- 6 Potem ko je Komisija aprila 1999 od ameriškega proizvajalca prejela prošnjo za ugodno obravnavo, je začela preiskavo v celotni industriji holin klorida, ki je zajela obdobje od leta 1992 do konca leta 1998.

- 7 Holin klorid spada v skupino vitaminov B-kompleks (vitamin B 4), ki so topni v vodi. Večinoma se uporablja kot krmni dodatek v industriji za živalsko krmo. Trg holin

klorida poleg proizvajalcev zadeva tudi predelovalce – ki od prvih kupijo izdelek v obliki raztopine in ga zanje ali zase predelajo v holin klorid v prahu – ter distributerje.

- 8 Pritožnice – pet družb skupine Akzo Nobel – so proizvajalke holin klorida. Družba Akzo Nobel, matična družba skupine, je imela v obdobju, na katero se nanaša preiskava Komisije, neposredno ali posredno v lasti 100 % kapitala drugih pritožnic. Zadnjena-vedena družba je bila lastnica 100 % kapitala hčerinskih družb Akzo Nobel Nederland in Akzo Nobel Chemicals International. Akzo Nobel Nederland je bila lastnica 100 % kapitala hčerinske družbe Akzo Nobel Chemicals, ki je bila sama lastnica vseh delnic Akzo Nobel Functional Chemicals.
- 9 Skupni svetovni promet družbe Akzo Nobel je leta 2003, to je v poslovnem letu neposredno pred sprejetjem sporne odločbe, znašal 13 milijard EUR.
- 10 V zvezi z Evropskim gospodarskim prostorom (EGP) se je izvajal omejevalni sporazum na dveh različnih, vendar tesno povezanih ravneh, namreč na svetovni in evropski ravni.
- 11 Na svetovni ravni je več severnoameriških in evropskih družb, med katerimi so pritožnice, med junijem 1992 in aprilom 1994 sodelovalo pri protikonkurenčnih dejavnostih. Samo evropske družbe, med katerimi so pritožnice, so sodelovale na sestankih za izvajanje omejevalnega sporazuma na evropski ravni, ki je trajal od marca 1994 do oktobra 1998.
- 12 Komisija je dogovore na svetovni in evropski ravni štela za večplastno enotno in trajajočo kršitev v zvezi z EGP, pri kateri so severnoameriški proizvajalci sodelovali določen čas, evropski proizvajalci pa vse obdobje.

- 13 Komisija je 9. decembra 2004 sprejela sporno odločbo. V členu 1 te odločbe je ugotovila, da je več podjetij, med katerimi pritožnice, s sodelovanjem pri številnih sporazumih in usklajenih ravnanjih v zvezi z določanjem cen, razdelitvijo trga in dogovorjenimi ukrepi proti konkurentom v sektorju holin klorida v EGP kršilo člen 81(1) ES in člen 53 Sporazuma o EGP.
- 14 Glede skupine Akzo Nobel je Komisija odločbo naslovila skupno in solidarno na vse pritožnice. Družbe Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International in Akzo Nobel Chemicals oziroma njihovi pravni predhodniki so neposredno sodelovali pri kršitvi. Družba Akzo Nobel Functional Chemicals je bila junija 1999 ustanovljena kot hčerinska družba družbe Akzo Nobel Chemicals. Zato je Komisija menila, da je bila družba Akzo Nobel Functional Chemicals pravni naslednik matične družbe glede večine dejavnosti v sektorju holin klorida, ki jih je prej opravljala matična družba, in bi morala biti zato tudi naslovnik te odločbe.
- 15 Komisija je, natančneje, glede družbe Akzo Nobel menila, da je skupaj z drugimi pravnimi osebami skupine Akzo Nobel, naslovnici odločbe, sestavljala gospodarsko enoto, ki je sodelovala pri omejevalnem sporazumu. Komisija je menila, da je ta družba lahko izvajala odločilen vpliv na poslovno politiko hčerinskih družb, v katerih ima neposredno ali posredno v lasti celoten kapital, in da je bilo mogoče domnevati, da je to dejansko storila. Komisija je zato sklepala o poslovni nesamostojnosti hčerinskih družb družbe Akzo Nobel in odločbo naslovila nanjo, čeprav ta pri kršitvi ni sodelovala.

- 16 Komisija je menila, da je bila poslovna nesamostojnost družb izvajalk ali poslovnih enot skupine Akzo Nobel prav tako dokazana z dokumenti, ki jih je predložila družba Akzo Nobel med upravnim postopkom.
- 17 Komisija je v členu 2 sporne odločbe – ob tem, da se je oprla na tržni delež vseh pritožnic, zlasti pa na podatke, navedene v točki 9 te sodbe – pritožnicam solidarno naložila globo 20,99 milijona EUR za kršitve, navedene v členu 1 te odločbe.

Tožba pred Sodiščem prve stopnje in izpodbijana sodba

- 18 Pritožnice pred Sodiščem prve stopnje v podporo svoji ničnostni tožbi zoper sporno odločbo navajajo tri razloge.
- 19 Komisija je to tožbo štela za nedopustno, ker ni bila vložena v skladu s členom 21 Statuta Sodišča in členom 44 Poslovnika Sodišča prve stopnje, oziroma za očitno neutemeljeno, kar zadeva družbe Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International in Akzo Nobel Chemicals, ker v tej tožbi, ki bi jo bilo treba upoštevati kot pet posameznih tožb, niso bili navedeni razlogi, s katerimi bi se upravičila razglasitev ničnosti sporne odločbe, v delu, v katerem je bila ugotovljena odgovornost teh družb in določen znesek njim naložene globe. Komisija je podredno trdila, da je bilo iz istih razlogov, ne glede na naslovnike odločbe, očitno, da hčerinske družbe Akzo Nobel niso imele pravnega interesa za razglasitev ničnosti te odločbe.

20 Sodišče prve stopnje je v točkah 31 in 32 izpodbijane sodbe zavrnilo ugovor nedopustnosti, ki ga je podala Komisija.

21 Z vsebinskega vidika se je prvi tožbeni razlog, ki so ga navedle pritožnice, nanašal na napačno pripisovanje solidarne odgovornosti družbi Akzo Nobel, družbe holding, ki ima neposredno ali posredno v lasti 100 % kapitala svojih hčerinskih družb.

22 Pritožnice so navajale, da bi se odločilni vpliv, ki ga je matična družba morala izvajati, da bi ji bilo mogoče pripisati odgovornost za ravnanje njene hčerinske družbe, moral nanašati na njeno poslovno politiko *stricto sensu*.

23 Komisija bi zato morala dokazati, prvič, možnost matične družbe, da izvršuje vodstveno pooblastilo tako, da hčerinska družba nima nobene samostojnosti pri poslovnem ravnanju, in drugič, dejstvo, da je to pooblastilo izvršila.

24 Iz sodne prakse Skupnosti naj bi izhajalo, da naj bi bilo za hčerinsko družbo, ki je v stoddostni lasti, mogoče domnevati, da je ravnala po navodilih matične družbe. V teh okoliščinah bi morala hčerinska družba, če bi bila Komisija v takem primeru zavezana spoznati za odgovorno le hčerinsko družbo, večinoma sama določati svojo poslovno politiko. Če bi šlo za tak primer, bi morala Komisija spet dokazati, da je matična družba v konkretnem primeru dejansko izvajala odločilen vpliv.

25 Iz tega naj bi izhajalo, da naj enotna organizacija vseh družb, kot je v primeru skupine Azko Nobel, sama po sebi ne bi zadostovala za to, da bi bil dokaz o dejanski vpletenosti matične družne nepotreben.

- 26 Pritožnice menijo, da so dokazale, da so hčerinske družbe Akzo Nobel večinoma same določale svojo poslovno politiko, prav tako pa so ovrgle domnevo, ki jo je postavila Komisija. Menile so, da bi zadnja morala dokazati, da je ta družba imela odločilen vpliv na poslovno politiko drugih pritožnic. Komisija naj ne bi izpolnila te obveznosti, ob upoštevanju tega, da naj bi bili drugi elementi, kot je lastništvo kapitala, na katere se je oprla zato, da je družbo Akzo Nobel štela za solidarno odgovorno za kršitev, nepomembni oziroma napačni.
- 27 Glede prvega razloga, ki so ga pritožnice navedle v podporo svoji tožbi, je Sodišče prve stopnje primarno proučilo vprašanje pripisovanja matični družbi odgovornosti za kršitev, ki jo je storila hčerinska družba, in navedlo:

„57 Najprej je treba opozoriti, da pojem podjetja v smislu člena 81 ES vključuje vse gospodarske subjekte, ki imajo enotno organizacijo osebnih, opredmetenih in neopredmetenih elementov, ki trajno zasledujejo določen gospodarski cilj in so lahko soudeleženi pri kršitvi iz te določbe (glej sodbo Sodišča prve stopnje z dne 20. marca 2002 v zadevi HFB in drugi proti Komisiji, T-9/99, Recueil, str. II-1487, točka 54, in navedeno sodno prakso).

58 Torej ne odnos prigovarjanja h kršitvi med matično in hčerinsko družbo ali celo vpletenost prve v navedeno kršitev, ampak dejstvo, da obe tvorita samo eno podjetje v zgoraj navedenem smislu, omogoča Komisiji, da naslovi Odločbo o naložitvi glob matični družbi iz skupine družb. Treba je namreč opozoriti, da konkurenčno pravo Skupnosti priznava, da različne družbe, ki pripadajo isti skupini, sestavljajo gospodarski subjekt ter torej podjetje v smislu členov 81 ES in 82 ES, čeprav zadevne družbe ne določajo samostojno svojega ravnanja na trgu (sodba Sodišča prve stopnje z dne 30. septembra 2003 v zadevi Michelin proti Komisiji, T-203/01, Recueil, str. II-4071, točka 290).

- 59 Prav tako je treba opozoriti, da je treba za uporabo in izvršitev Odločb Komisije na področju prava konkurence kot naslovnika take Odločbe določiti subjekt, ki ima pravno osebnost (glej v tem smislu sodbo Sodišča prve stopnje z dne 20. aprila 1999 v zadevi Limburgse Vinyl Maatschappij in drugi proti Komisiji, imenovano „PVC II“, od T-305/94 do T-307/94, od T-313/94 do T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 in T-335/94, Recueil, str. II-931, točka 978).
- 60 V posebnem primeru, kadar ima matična družba v lasti 100 % kapitala svoje hčerinske družbe kršiteljice, je podana preprosta domneva, da navedena matična družba odločilno vpliva na ravnanje hčerinske družbe (glej v tem smislu sodbo Sodišča 25. oktobra 1983 v zadevi AEG[-Telefunken] proti Komisiji, 107/82, Recueil, str. 3151, točka 50, ter zgoraj v točki 59 navedeno sodbo PVC II, točki 961 in 984) in da torej sestavljata samo eno podjetje v smislu člena 81 ES (sodba Sodišča prve stopnje z dne 15. junija 2005 v zadevi Tokai Carbon in drugi proti Komisiji, T-71/03, T-74/03, T-87/03 in T-91/03, [...] točka 59). Zato mora matična družba, ki pred sodiščem Skupnosti izpodbija Odločbo Komisije, s katero ji je bila naložena globa za ravnanje njene hčerinske družbe, ovreči to domnevo, tako da predloži dokaze o samostojnosti te hčerinske družbe (sodba Sodišča prve stopnje z dne 27. septembra 2006 v zadevi Avebe proti Komisiji, T-314/01, ZOdl., str. II-3085, točka 136, glej v tem smislu tudi sodbo Sodišča z dne 16. novembra 2000 v zadevi Stora Kopparbergs Bergslags proti Komisiji, C-286/98 P, Recueil, str. I-9925, v nadaljevanju: sodba Stora, točka 29).
- 61 V zvezi s tem je treba poudariti, da čeprav je res, da se Sodišče v točkah 28 in 29 zgoraj v točki 60 navedene sodbe Stora ob stoddostnem lastništvu kapitala hčerinske družbe sklicuje tudi na druge okoliščine, kot so neprerekanje vpliva, ki ga izvaja matična družba na poslovno politiko hčerinske družbe, in skupno zastopanje dveh družb v upravnem postopku, ostaja dejstvo, da je Sodišče navedene okoliščine poudarilo, da bi predstavilo vse elemente, s katerimi je Sodišče prve stopnje utemeljilo svoje razlogovanje, tako da to ni bilo utemeljeno le na podlagi dejstva, da ima matična družba v lasti ves kapital svoje hčerinske družbe. Zato dejstvo, da je Sodišče potrdilo presojo Sodišča prve stopnje, v tej zadevi posledično ne more vplivati na načelo, določeno v točki 50 zgoraj v točki 60 navedene sodbe AEG[-Telefunken] proti Komisiji.

- 62 V teh okoliščinah za ugotovitev, da matična družba odločilno vpliva na poslovno politiko hčerinske družbe, zadostuje, da Komisija dokaže, da je ves kapital hčerinske družbe v lasti matične družbe. Komisija bo lahko nato matično družbo upoštevala kot solidarno odgovorno za plačilo globe, naložene njeni hčerinski družbi, razen če matična družba ne dokaže, da njena hčerinska družba v bistvu ne uporablja njenih smernic in zato na trgu ravna samostojno.
- 63 Prav tako je v okviru teh uvodnih ugotovitev treba preučiti trditev, ki ima osrednjo vlogo v vlogah tožečih strank, in sicer da se domnevni vpliv matične družbe zaradi lastništva vsega kapitala njene hčerinske družbe nanaša na njeno poslovno politiko *strictu sensu* [...]. Po mnenju tožečih strank v to politiko sodijo na primer distribucijska strategija in cene. Zato bi lahko matična družba na podlagi te trditve ovrgla domnevo, s tem ko bi dokazala, da hčerinska družba brez navodil upravlja z vsemi vidiki svoje poslovne politike.
- 64 V zvezi s tem je treba navesti, da je sodišče Skupnosti v okviru analize o enotnem gospodarskem subjektu med več družbami, ki so del skupine, preučilo, ali bi matična družba lahko vplivala na politiko cen (glej v tem smislu sodbi Sodišča z dne 14. julija 1972 v zadevi [Imperial Chemical Industries] proti Komisiji, 48/69, Recueil, str. 619, točka 137, in v zadevi Geigy proti Komisiji, 52/69, Recueil, str. 787, točka 45), dejavnosti proizvodnje in distribucije (glej v tem smislu sodbo Sodišča z dne 6. marca 1974 v zadevi Istituto Chemioterapico Italiano in Commercial Solvents proti Komisiji, 6/73 in 7/73, Recueil, str. 223, točka 37 in točke od 39 do 41), cilje prodaje, bruto marže, stroške prodaje, „cash flow“, zaloge in trženje (sodba Sodišča prve stopnje z dne 12. januarja 1995 v zadevi Viho proti Komisiji, T-102/92, Recueil, str. II-17, točka 48). Vendar iz tega ni mogoče sklepati, da sodijo pod pojem poslovne politike hčerinske družbe samo ti vidiki, da bi se lahko za matično družbo uporabila člena 81 ES in 82 ES.
- 65 Nasprotno pa iz točk 60 in 65, brane v povezavi z uvodnimi izjavami iz zgoraj navedenih točk 57 in 58, izhaja, da mora matična družba Sodišču prve stopnje v presojo predložiti vse dokaze o organizacijskih, poslovnih in pravnih povezavah

med njo in njeno hčerinsko družbo, ki bi po njenem mnenju lahko pokazali, da ne sestavljata enotnega gospodarskega subjekta. Iz tega prav tako izhaja, da mora Sodišče prve stopnje pri presoji upoštevati vse dokaze, ki mu jih predložijo stranke, njihova narava in pomembnost pa se lahko glede na posebne značilnosti vsake obravnavane zadeve spreminjata.

66 Glede na te ugotovitve je treba preveriti, ali družba Akzo Nobel in njene hčerinske družbe, naslovnice [sporne odločbe], sestavljajo gospodarsko enoto.“

28 Sodišče prve stopnje je v točkah od 67 do 85 izpodbijane sodbe proučilo različne elemente spisa in presodilo, da pritožnice niso uspele ovreči domneve, da je družba Akzo Nobel, matična družba s stoddostnim deležem v kapitalu hčerinske družbe, imela na politiko zadnjih odločilen vpliv. Sodišče prve stopnje je presodilo, da je ta družba skupaj z drugimi pritožnicami tvorila podjetje v smislu člena 81 ES, ne da bi bilo treba proučiti, če je vplivala na njihovo ravnanje, in prvi razlog, ki so ga pritožnice navedle v podporo svoji tožbi, zavrnilo.

29 Drugi in tretji tožbeni razlog – ki zadevata kršitev člena 23(2) Uredbe št. 1/2003, ker globa presega 10 % prometa družbe Akzo Nobel Functional Chemicals, ustvarjenega leta 2003, in kršitev obveznosti obrazložitve v zvezi s pripisovanjem solidarne odgovornosti družbi Akzo Nobel – je Sodišče prve stopnje zavrnilo v točkah 90 in 91 ter v točkah od 94 do 96 sporne odločbe. V točki 97 izpodbijane sodbe je tožbo zavrnilo v celoti.

Predlogi strank

30 Pritožnice s pritožbo Sodišču predlagajo, naj:

- izpodbijano sodbo razveljavi v delu, v katerem je bil zavržen tretji tožbeni razlog v zvezi z napačnim pripisovanjem solidarne odgovornosti družbi Akzo Nobel;

- sporno odločbo razglasi za nično v delu, v katerem je družbi Akzo Nobel pripisana odgovornost za kršitev, in

- Komisiji naloži plačilo vseh stroškov, tako v postopku pred Sodiščem prve stopnje kot v pritožbenem postopku, če se nanašajo na pritožbeni razlog, naveden v tej pritožbi.

31 Komisija Sodišču predlaga, naj pritožbo zavrne in pritožnicam naloži plačilo stroškov.

Pritožba

Dopustnost

Pravni interes drugih pritožnic kot družbe Akzo Nobel

- 32 Komisija v bistvu navaja, da zato, ker se edini pritožbeni razlog nanaša na odgovornost družbe Akzo Nobel, ima samo ta interes za razveljavitev izpodbijane sodbe. Glede drugih pritožnic bi bila pritožba dopustna, ker se njihova odgovornost oziroma globa, ki jim je bila naložena, ne izpodbija.
- 33 Glede tega je treba spomniti, da je predpostavka za obstoj pravnega interesa pritožnice ta, da lahko pritožba zaradi svojega učinka prinese korist za stranko, ki jo je vložila (glej v tem smislu sklep z dne 8. aprila 2008 v zadevi Saint-Gobain Glass Deutschland proti Komisiji, C-503/07 P, ZOdl., str. I-2217, točka 48 in navedena sodna praksa).
- 34 V tem primeru je bila z izpodbijano sodbo potrjena sporna odločba, ki vsem pritožnicam nalaga solidarno obveznost za plačilo globe 20,99 milijona EUR, ki jo je naložila Komisija. Iz tega izhaja, da imajo družbe Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International, Akzo Nobel Chemicals in Akzo Nobel Functional Chemicals pravni interes za razveljavitev izpodbijane sodbe (glej po analogiji sklep Sodišča prve stopnje z dne 2. avgusta 2001 v zadevi Saxonia Edelmetalle proti Komisiji, T-111/01 R, Recueil, str. II-2335, točka 17).
- 35 Z razglasitvijo ničnosti izpodbijane sodbe v delu, ki se nanaša na odgovornost družbe Akzo Nobel, bi se spremenil položaj njenih hčerinskih družb, zlasti glede posledic, ki izhajajo iz pravil o solidarni odgovornosti.

- 36 V teh okoliščinah je treba zavrniti ugovor nedopustnosti, ki ga je vložila Komisija v zvezi s pravnim interesom družb Akzo Nobel Nederland, Akzo Nobel Chemicals International, Akzo Nobel Chemicals in Akzo Nobel Functional Chemicals.

Obstoj novega razloga, prvič podanega v okviru pritožbe

- 37 Komisija prav tako poudarja, da je edini pritožbeni razlog nov razlog, prvič predstavljen v pritožbenem postopku, in je torej nedopusten v delu, ki vsebuje navedbe, ki jih pritožnice v postopku pred Sodiščem prve stopnje niso navedle. S tem razlogom naj bi zadnje izpodbijale tudi obstoj domneve, da ima matična družba odločilen vpliv na hčerinsko družbo, če je lastnica 100 % njenega kapitala, medtem ko pred Sodiščem prve stopnje obstoja te domneve ne bi nikoli izpodbijale, in bi z namenom, da bi jo ovrgle, priznale, da se v tem primeru lahko uporabi. Prav tako bi bile nedopustne trditve pritožnic v zvezi z upoštevnim predmetom dejavnosti hčerinske družbe, v kateri ima matična družba odločilen vpliv.
- 38 Na podlagi člena 118 Poslovnika Sodišča se člen 42(2) istega poslovnika, ki načeloma prepoveduje navajanje novih razlogov med postopkom, uporablja v postopku pred Sodiščem, katerega predmet je pritožba zoper odločbo Sodišča prve stopnje. V okviru pritožbe je pristojnost Sodišča torej omejena na preizkus presoje razlogov, ki jih je obravnavalo Sodišče prve stopnje (glej zlasti sodbo z dne 18. januarja 2007 v zadevi PKK in KNK proti Svetu, C-229/05 P, ZOdl., str. I-439, točka 61). Če bi namreč stranka pred Sodiščem lahko prvič navajala razlog, na katerega se pred Sodiščem prve stopnje ni sklicevala, bi ji to omogočalo, da Sodišču predloži zadevo, katere predmet je širši kot tisti, o katerem je odločalo Sodišče prve stopnje (glej v tem smislu sodbo z dne

28. junija 2005 v združenih zadevah Dansk Rørindustri in drugi proti Komisiji, C-189/02 P, C-202/02 P, od C-205/02 P do C-208/02 P in C-213/02 P, ZOdl., str. I-5425, točka 165).

39 Glede tega je treba navesti, da so pritožnice v postopku pred Sodiščem prve stopnje navedle tožbeni razlog v zvezi z napačnim pripisovanjem solidarne odgovornosti družbi Akzo Nobel, s katerim so poudarile, da ta ni odločilno vplivala na poslovno ravnanje svojih hčerinskih družb in z njimi ni tvorila gospodarske enote. Zato je treba trditve, ki so jih pritožnice navedle pred Sodiščem v zvezi z domnevo, da matična družba odločilno vpliva na hčerinsko družbo v primeru stoddotnega lastništva njenega kapitala, upoštevati kot nadgradnjo tega razloga. Če so te trditve in trditve v zvezi z upoštevni predmetom dejavnosti hčerinske družbe, v kateri ima matična družba odločilen vpliv, dodatni argumenti, ki se nanašajo na odgovornost družbe Akzo Nobel za ravnanja njenih hčerinskih družb, pritožnice niso spremenile predmeta spora, o katerem je odločalo Sodišče prve stopnje.

40 Torej je treba pritožbo razglasiti za dopustno.

Utemeljenost

41 Pritožnice v podporo svoji pritožbi navajajo edini pritožbeni razlog, s katerim trdijo, da je Sodišče prve stopnje napačno uporabilo pojem „podjetje“ v smislu člena 81 ES in 23(2) Uredbe št. 1/2003 s tem, da je zavrnilo tožbeni razlog v zvezi z napačnim pripisovanjem odgovornosti za kršitev družbi Akzo Nobel. Ta pritožbeni razlog ima dva različna dela.

Prvi del edinega pritožbenega razloga, ki se nanaša na napačno opredelitev dokaznega bremena, ki ga nosi Komisija, glede nesamostjnosti hčerinske družbe

– Trditve strank

- 42 Pritožnice poudarjajo, da je Sodišče prve stopnje uporabilo napačno pravno merilo, da bi ugotovilo, ali so hčerinske družbe družbe Akzo Nobel na trgu ravnale samostojno ali ne.
- 43 Po mnenju pritožnic mora Komisija običajno dokazati dejansko izvajanje odločilnega vpliva matične družbe na poslovanje svoje hčerinske družbe. Da bi Sodišče to dokazno breme olajšalo, bi moralo oblikovati ovrgljivo domnevo.
- 44 Sodišče naj bi v zgoraj navedeni sodbi Stora izrecno navedlo, da zgolj stodontna udeležba v kapitalu hčerinske družbe ne zadošča za dokaz odgovornosti matične družbe, če se izpodbija, da je imela zadnja odločilen vpliv na poslovanje te hčerinske družbe. Sodišče naj bi v tej sodbi upoštevalo mnenje generalnega pravobranilca Mischoja, predstavljeno v točki 48 njegovih sklepnih predlogov v zadevi, v kateri je bila izdana ta sodba, v skladu s katerim je takrat – če je dokazno breme, ki ga nosi Komisija, to je, da dokaže, da je matična družba dejansko imela odločilen vpliv na ravnanje svoje hčerinske družbe v primeru stodontnega lastništva njenega kapitala, olajšano – poleg odstotka udeležbe potreben še dodaten element, vendar je lahko v obliki indicev.
- 45 Zato bi stodontno lastništvo kapitala hčerinske družbe v kombinaciji z obstojem dodatnih indicev ustvarilo domnevo, da hčerinska družba na trgu ni ravnala samostojno. Komisija se torej ne bi mogla izogniti svojemu dokaznemu bremenu s tem, da bi se sklicevala zgolj na okoliščino, da ima matična družba v lasti 100 % kapitala hčerinske družbe. Predložiti bi morala tudi druge indice, ki kažejo na to, da ima matična

družba dejansko odločilen vpliv na svojo hčerinsko družbo. Sodišče prve stopnje naj bi kršilo to načelo s tem, da je presodilo, da je za ugotovitev, da matična družba odločilno vpliva na poslovno politiko svoje hčerinske družbe, zadostovalo, da Komisija dokaže, da je ves kapital hčerinske družbe v lasti matične družbe.

46 Poleg tega naj bi Sodišče prve stopnje v dveh drugih sodbah, namreč v sodbah z dne 15. septembra 2005 v zadevi DaimlerChrysler proti Komisiji (T-325/01, ZOdl., str. II-3319) in z dne 26. aprila 2007 v združenih zadevah Bolloré in drugi proti Komisiji (T-109/02, T-118/02, T-122/02, T-125/02, T-126/02, T-128/02, T-129/02, T-132/02 in T-136/02, ZOdl., str. II-947), pravilno uporabilo načelo, navedeno v prejšnji točki, s tem, da je presodilo, da čeprav dokaz v zvezi s stoodstotnim deležem matične družbe v kapitalu hčerinske družbe močno kaže na to, da lahko prva vpliva na ravnanje svoje hčerinske družbe na trgu, pa ta ne zadostuje, da bi se lahko odgovornost za ravnanje hčerinske družbe pripisala matični družbi, zato je poleg odstotka udeležbe potreben dodaten element, vendar je lahko v obliki indicev.

47 Pritožnice Sodišču prve stopnje prav tako očitajo, da je olajšalo dokazno breme Komisije in tako sprejelo razlago tega dokaznega bremena, s katero se krši pravica do obrambe. Komisija bi morala v obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah, in ne le v odločbi, predložiti dodatne indice v smislu sodbe Stora, kot jo razlagajo pritožnice. V obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah naj bi Komisija utemeljila svojo namero, da družbo Akzo Nobel šteje za solidarno odgovorno zgolj zaradi dejstva, da je imela ta družba stoodstotni delež v kapitalu družb, ki so sodelovale pri kršitvi. Nasprotno pa naj bi sporna odločba temeljila tudi na domnevnih dodatnih indicih v smislu sodbe Sora, ki naj bi bili umetno ustvarjeni, da popačijo elemente pritožnic v odgovoru na obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah.

48 Pritožnice kritizirajo točko 62 izpodbijane sodbe, v kateri naj bi Sodišče prve stopnje – s tem, da je presodilo, da je za to, da se zadevna domneva ovrže, treba dokazati, da

hčerinska družba v bistvenem ne sledi smernicam matične družbe – sprejelo rešitev, da je domnevo mogoče ovreči le, če bi smernice dala matična družba.

49 Komisija navaja, da okoliščina, da je hčerinska družba pravna oseba, ločena od matične družbe, ne zadostuje za izključitev, da se njeno ravnanje pripiše zadnji, zlasti kadar hčerinska družba o svojem ravnanju na trgu ne odloča samostojno, ampak večinoma ravna v skladu z navodili matične družbe. Nepotrebno bi bilo preveriti, če je ta dejansko izkoristila možnost bistveno vplivati na poslovno politiko svoje hčerinske družbe, kadar ima v lasti 100 % njenega kapitala.

50 Sodišče naj v zgoraj navedeni sodbi Stora o tem načelu ne bi imelo pomislekov. Priznalo naj bi, da se domneva, da matična družba izkorišča možnost vplivanja na ravnanje hčerinske družbe, če je zadnja v stoddostni lasti matične družbe. Po mnenju Komisije, če je Sodišče v točki 29 zgoraj navedene sodbe Stora presodilo, da je bilo zakonito, da se je Sodišče prve stopnje oprlo na to domnevo, zlasti potem ko je ugotovilo, da se matična družba v upravnem postopku izkazala za edino sogovornico Komisije v zvezi z zadevno kršitvijo, se je Sodišče podredno sklicevalo na ta zadnji element kot na dodatni element v prid odgovornosti matične družbe za kršitev.

51 Ta domneva je bila uporabljena v številnih sodbah Sodišča prve stopnje, ob sklicevanju na zgoraj navedeno sodbo Stora, ne da bi se njena uporaba podredila predložitvi dodatnih indicev. Zgoraj navedeni sodbi DaimlerChrysler proti Komisiji ter Bolloré in drugi proti Komisiji naj ne povzročili dvomov o uporabi te domneve. Sodišče prve stopnje naj bi v teh dveh sodbah zamešalo pojem nadzora nad hčerinskimi družbami s pojmom izvrševanja tega nadzora, ker se je to domnevalo samo, kadar je matična družba lastnica celotnega kapitala hčerinske družbe. Poleg tega naj bi se dodatni indici proučili pri analizi dokazov, predloženih, da bi se ovrгла domneva.

- 52 Glede trditve v zvezi s kršitvijo pravice do obrambe Komisija meni, da obstoj domnev v konkurenčnem pravu Skupnosti ni nekaj neobičajnega. Komisija naj bi s tem, da zadevno podjetje seznanila s tem, da se namerava opreti na domnevo, temu podjetju dala možnost, da glede tega zavzame stališče in ji predloži vsakršno listino v podporo svojemu položaju. Ker ima podjetje vse informacije v zvezi s svojim notranjim delovanjem, naj bi bila ta razdelitev popolnoma logična.
- 53 Glede kritike točke 62 izpodbijane sodbe Komisija navaja, da temelji na zmotni razlagi fraze, vzete iz svojega sobesedila. Sodišče prve stopnje naj bi želelo navesti, da je hčerinska družba samostojna gospodarska enota, če ne sledi smernicam svoje matične družbe. Tako naj bi bilo bodisi zato, ker smernice niso bile podane, bodisi zato, ker se smernice ne upoštevajo.

– Presoja Sodišča

- 54 Najprej je treba navesti, da konkurenčno pravo Skupnosti zadeva dejavnosti podjetij (sodba z dne 7. januarja 2004 v združenih zadevah Aalborg Portland in drugi proti Komisiji, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P in C-219/00 P, Recueil, str. I-123, točka 59) in da pojem podjetja zajema vse subjekte, ki opravljajo gospodarsko dejavnost, ne glede na njihovo pravno obliko in njihov način financiranja (glej zlasti zgoraj navedeno sodb Dansk Rørindustri in drugi proti Komisiji, točka 112, ter sodbi z dne 10. januarja 2006 v zadevi Cassa di Risparmio di Firenze in drugi, C-222/04, ZOdl., str. I-289, točka 107, in z dne 11. julija 2006 v zadevi FENIN proti Komisiji, C-205/03 P, ZOdl., str. I-6295, točka 25).
- 55 Poleg tega je Sodišče natančno navedlo, da je treba pojem podjetja, postavljen v kontekst, razumeti, kot da označuje gospodarsko enoto, čeprav s pravnega vidika to gospodarsko enoto sestavlja več fizičnih ali pravnih oseb (sodba z dne 14. decembra 2006 v zadevi Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio, C-217/05, ZOdl., str. I-11987, točka 40).

- 56 Kadar tak gospodarski subjekt krši pravila o konkurenci, mora v skladu z načelom osebne odgovornosti za to kršitev odgovarjati sam (glej v tem smislu sodbe z dne 8. julija 1999 v zadevi Komisija proti Anic Partecipazioni, C-49/92 P, Recueil, str. I-4125, točka 145, z dne 16. novembra 2000 v zadevi Cascades proti Komisiji, C-279/98 P, Recueil, str. I-9693, točka 78, in z dne 11. decembra 2007 v zadevi ETI in drugi, C-280/06, ZOdl., str. I-10893, točka 39).
- 57 Kršitev konkurenčnega prava Skupnosti je treba brez nejasnosti pripisati pravni osebi, ki ji je mogoče naložiti plačilo glob in na katero je treba nasloviti obvestilo o ugotovitvah o možnih kršitvah (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Aalborg Portland in drugi proti Komisiji, točka 60, in sodbo z dne 3. septembra 2009 v združenih zadevah Papierfabrik August Koehler in drugi proti Komisiji, C-322/07 P, C-327/07 P in C-338/07 P, točka 38). Prav tako je pomembno, da je v obvestilu o ugotovitvah o možnih kršitvah navedeno, v zvezi s čim se pravni osebi očitajo navajana dejstva.
- 58 Iz ustaljene sodne prakse izhaja, da se ravnanje hčerinske družbe lahko pripiše matični družbi, ker – čeprav je ločena pravna oseba – ta hčerinska družba o svojem ravnanju na trgu ne odloča samostojno, ampak večinoma ravna v skladu z navodili matične družbe (glej v tem smislu zgoraj navedeni sodbi Imperial Chemical Industries proti Komisiji, točki 132 in 133, in Geigy proti Komisiji, točka 44, sodbo z dne 21. februarja 1973 v zadevi Europemballage in Continental Can proti Komisiji, 6/72, Recueil, str. 215, točka 15, in zgoraj navedeno sodbo Stora, točka 26), zlasti glede gospodarskih, organizacijskih in pravnih povezav, ki povezujejo pravni enoti (glej po analogiji zgoraj navedeni sodbi Dansk Rørindustri in drugi proti Komisiji, točka 117, ter ETI in drugi, točka 49).
- 59 Tako je zato, ker sta v takšnem primeru matična družba in njena hčerinska družba del iste gospodarske enote in zato tvorita eno samo podjetje v smislu sodne prakse, navedene v točkah 54 in 55 te sodbe. Dejstvo, da matična družba in njena hčerinska družba tvorita eno samo podjetje v smislu člena 81 ES, tako Komisiji omogoča, da odločbo, s katero nalaga plačilo glob, naslovi na matično družbo, ne da bi bilo treba dokazati osebno vpletenost zadnje ob tej kršitvi.

- 60 V posebnem primeru, ko je matična družba stoodstotna lastnica kapitala svoje hčerinske družbe, ki je kršila konkurenčna pravila Skupnosti, ta matična družba po eni strani lahko odločilno vpliva na ravnanje te hčerinske družbe (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Imperial Chemicals Industries proti Komisiji, točki 136 in 137), po drugi strani pa obstaja ovrgljiva domneva, da ta matična družba dejansko odločilno vpliva na njeno ravnanje (glej v tem smislu zgoraj navedeni sodbi AEG-Telefunken proti Komisiji, točka 50, in Stora, točka 29).
- 61 V teh okoliščinah za domnevo, da matična družba odločilno vpliva na poslovno politiko hčerinske družbe, zadostuje, da Komisija dokaže, da je ves kapital hčerinske družbe v lasti matične družbe. Komisija bo lahko tako matično družbo štela za solidarno odgovorno za plačilo globe, naložene njeni hčerinski družbi, razen če matična družba, ki mora to domnevo ovreči, ne predloži zadostnih dokazov, da njena hčerinska družba na trgu ravna samostojno (glej v tem smislu zgoraj navedeno sodbo Stora, točka 29).
- 62 Kot je Sodišče prve stopnje pravilno navedlo v točki 61 izpodbijane sodbe, da čeprav je res, da se Sodišče v točkah 28 in 29 sodbe Stora poleg na stoodstotno lastništvo kapitala hčerinske družbe sklicuje tudi na druge okoliščine, kot sta neprerekanje vpliva, ki ga izvaja matična družba na poslovno politiko hčerinske družbe, in skupno zastopanje dveh družb v upravnem postopku, ostane dejstvo, da je Sodišče te okoliščine poudarilo zgolj zato, da bi predstavilo vse elemente, s katerimi je Sodišče prve stopnje utemeljilo svoje razlogovanje, in ne zato, da bi uporabo domneve, navedeno v točki 60 te sodbe, podredilo predložitvi dodatnih indicev v zvezi z dejanskim vplivanjem matične družbe.
- 63 Iz vsega navedenega izhaja, da Sodišče prve stopnje ni napačno uporabilo prava s tem, da je presodilo, da je v primeru, ko ima matična družba v lasti 100 % kapitala svoje hčerinske družbe, podana preprosta domneva, da ta matična družba odločilno vpliva na ravnanje hčerinske družbe.

64 Ker Komisija, kar zadeva odgovornost za kršitev, ni zavezana, da v fazi obvestila o ugotovitvah o možnih kršitvah razen dokazov o lastništvu kapitala matične družbe v njenih hčerinskih družbah predloži druge elemente, trditve pritožnic glede kršitve njihove pravice do obrambe ni mogoče sprejeti.

65 Glede očitkov, ki se nanašajo na točko 62 izpodbijane sodbe, zadostuje navedba, da iz te ne izhaja, da je Sodišče prve stopnje omejilo možnosti, da se ovrže domneva, omenjena zgoraj v točki 60 te sodbe, zgolj v primerih, ko je matična družba podala smernice. Nasprotno, iz točk od 60 do 65 izpodbijane sodbe je razvidno, da je Sodišče prve stopnje v zvezi se tem sprejelo relativno široko stališče, zlasti s tem, da je presodilo, da mu mora matična družba v presojo predložiti vse elemente v zvezi z organizacijskimi, gospodarskimi in pravnimi povezavami med njo in njeno hčerinsko družbo, s katerimi lahko dokaže, da ne tvorita gospodarske enote.

66 Zato je treba prvi del edinega pritožbenega razloga, ki so ga pritožnice navedle v podporo svoji pritožbi, zavrniti kot neutemeljen.

Drugi del edinega pritožbenega razloga, ki se nanaša na napačno opredelitev pojma poslovne politike hčerinske družbe

– Trditve strank

67 Po mnenju pritožnic je Sodišče prve stopnje napačno menilo, da so drugi vidiki, kot tisti, navedeni v točki 64 izpodbijane sodbe, vplivali na poslovno politiko hčerinske družbe, na katero je matična družba odločilno vplivala, in da naj bi bili elementi v zvezi

z organizacijskimi, poslovnimi in pravnimi povezavami med matično družbo in hčerinsko družbo bistvenega pomena za dokaz samostojnosti zadnje.

- 68 Poslovna politika naj bi se nanašala na ravnanje na trgu in naj bi bila omejena na proizvodnjo proizvodov in na storitve, ki jih podjetje v nekem obdobju prodaja potrošnikom na nekem področju pod nekimi pogoji. Drugih vidikov naj ne bi vključevala.
- 69 Po mnenju pritožnic bi razumevanje pojma poslovne politike v širšem smislu od ravnanja hčerinske družbe na trgu pomenilo, da se uvede sistem objektivne odgovornosti, ki bi bil v nasprotju z načelom osebne odgovornosti, zagotovljenim s sodno prakso Sodišča.
- 70 Komisija poudarja, da vprašanje, ali se je treba sklicevati na široko ali ozko opredelitev pojma poslovne politike, ni pomembno z vidika opredelitve, ali gre za enotno podjetje, za katerega Sodišče bolj upošteva poslovne in organizacijske povezave, ki obstajajo med družbami.
- 71 Glede trditve v zvezi z uvedbo sistema objektivne odgovornosti Komisija meni, da načelo objektivne odgovornosti v konkurenčnem pravu Skupnosti ne obstaja, ker odločitve Komisije družbam odgovornosti ne nalagajo, ne da bi bila ta dokazana. Če bi se zaradi ravnanja hčerinske družbe za odgovorno štela matična družba, ki je v svoji hčerinski družbi stoddstotna lastnica kapitala, to ne bi bilo v nasprotju z načelom osebne odgovornosti.

– Presoja Sodišča

- 72 Kot je bilo navedeno v točki 58 te sodbe, je mogoče ravnanje hčerinske družbe pripisati matični družbi predvsem zato, ker čeprav je drug pravni subjekt, ta hčerinska družba na trgu ne ravna samostojno, temveč sledi smernicam matične družbe.
- 73 Iz tega izhaja, kot je navedla tudi generalna pravobranilka v točkah od 87 do 94 sklepnih predlogov, da ravnanje hčerinske družbe na trgu ne more biti edini element, da se dokaže odgovornost matične družbe, temveč je bolj eden od pokazateljev, da gre za gospodarsko enoto.
- 74 Iz točke 58 te sodbe prav tako izhaja, da je treba za dokazilo, ali hčerinska družba na trgu ravna samostojno, upoštevati ne le elemente, navedene v točki 64 izpodbijane sodbe, ampak tudi zadevne elemente v zvezi s poslovnimi, organizacijskimi in pravnimi povezavami, ki to hčerinsko družbo povezujejo z matično družbo, ti pa so lahko različni glede na primer in jih torej ni mogoče taksativno naštet.
- 75 Iz tega izhaja, da Sodišče prve stopnje ni napačno uporabilo prava, kar zadeva področje, na katerem matična družba vpliva na svojo hčerinsko družbo.

76 Tega zaključka ne omaja trditev pritožnic v zvezi z objektivno odgovornostjo.

77 V zvezi s tem je treba navesti, kot izhaja tudi iz točke 56 te sodbe, da konkurenčno pravo Skupnosti temelji na načelu osebne odgovornosti gospodarske enote, ki je storila kršitev. Če je matična družba del te gospodarske enote, ki jo lahko, kot je bilo navedeno v točki 55 te sodbe, sestavlja več pravnih oseb, se zanjo šteje, da je skupaj z drugimi pravnimi osebami te enote solidarno odgovorna za kršitev prava Skupnosti. Čeprav matična družba pri kršitvi ni neposredno udeležena, izvaja, ob tej predpostavki, odločilen vpliv na hčerinske družbe, ki so pri kršitvi sodelovale. Iz tega izhaja, da se v teh okoliščinah matični družbi ne more pripisati objektivna odgovornost.

78 Iz navedenega izhaja, da je treba zavrniti drugi del edinega pritožbenega razloga, ki so ga pritožnice navedle v podporo svoji pritožbi, pritožbo pa kot neutemeljeno v celoti.

Stroški

79 V skladu s členom 69(2) Poslovnika Sodišča, ki se na podlagi člena 118 tega poslovnika uporablja za pritožbeni postopek, se neuspeli stranki naloži plačilo stroškov, če so bili ti priglašeni. Ker je Komisija predlagala, naj se pritožnicam naloži plačilo stroškov, in ker te s svojimi pritožbenimi razlogi niso uspele, se jim naloži plačilo stroškov.

Iz teh razlogov je Sodišče (tretji senat) razsodilo:

- 1. Pritožba se zavrne.**
- 2. Družbam Akzo Nobel NV, Akzo Nobel Nederland BV, Akzo Nobel Chemicals International BV, Akzo Nobel Chemicals BV in Akzo Nobel Functional Chemicals BV se naloži plačilo stroškov.**

Podpisi